

dighed, at man nylig her hjemme har oprettet bygningsforskningsinstituttet, tages som udtryk for, at man i ansvarlige politiske kredse ikke vil stå ganske fremmed overfor den tanke?

Kai Lemberg.

Axel Nielsen: Det statsvidenskabelige Studium i Danmark før 1848. Gyldendal. 1948. 146 sider. Pris: Kr. 9.—.

I anledning af hundredåret for den statsvidenskabelige eksamens oprettelse har Nationaløkonomisk Forenings Fond bekostet udgivelsen af et af professor, dr. polit. Axel Nielsen udarbejdet værk om det statsvidenskabelige studiums udvikling i Danmark i tiden før 1848.

Professor Axel Nielsen tager sit udgangspunkt for emnets behandling i årene omkring 1500 tallet, altså i tiden umiddelbart efter Københavns Universitets oprettelse i året 1479. Om noget selvstændigt og egentligt statsvidenskabeligt studium var der på dette tidspunkt selvsagt ikke tale. Såvel her i landet som andetsteds beherskedes de bestående universiteter så fuldstændigt af teologien, et forhold, der må forklares ud fra den katolske kirkes dominerende stilling, denne kirkes forhold til statsmagten, dens påstand om at være gudommens repræsentant her på jorden og det med denne påstand følgende medansvar for det borgerlige livs udvikling og forhold. På baggrund af sådanne anskuelser måtte teologien jo næsten naturnødvendigt blive den førende videnskab og universiteterne rene præsteskoler, hvor alle andre videnskaber i det højeste anerkendtes som hjælpevidenskaber for teologien. Når økonomiske spørgsmål overhovedet kom til behandling på universiteterne, skete det kun i forbindelse med den filosofiske videnskab, der som bekendt deltes i teoretisk og praktisk filosofi; da økonomien jo henførtes til den praktiske filosofi, og da den teoretiske filosofi ansås for den vigtigste af de nævnte to grene af videnskaben, vil det dermed være klart, at den plads, der levedes samfundsspørgsmålenes behandling, var meget begrænset.

Det synspunkt, den katolske kirke havde anlagt på teologien i relation til andre viden-

skaber, gik imidlertid sin opløsning i møde, og det er da også betegnende for udviklingen, at man, da den katolske kirkes magtstilling var brudt og Luthers lære godtaget herhjemme, allerede i året 1539 får oprettet et juridisk fakultet, om end af beskedent omfang, ved siden af det teologiske; der blev altså på dette tidspunkt taget et afgørende skridt mod en virkelig sondring mellem samfundsliv og kirkeligt liv og skabt en begyndende uafhængighed af religion og moral for samfundslivet, alt en naturlig konsekvens af, at kirken nu i modsætning til tidligere var underlagt staten.

Det stedfundne brud blev naturligt i tidens løb uddybet, og gennem de naturlige anskuelser frigjordes samfundslivet for de hidtidige bånd, og det borgerlige liv forklares nu ud fra den såkaldte samfundskontrakt, den udtalte enighed mellem borgerne om samfundslivets grundlæggende normer.

Den her i meget grove træk gengivne udvikling belyses i den foreliggende bog ved en fremhævelse af de ændringer, der i tidens løb foregik i den filosofiske opfattelse, og belysningen af disse ændringer sker ikke blot ved benyttede citater fra de store ledende ånders arbejder, men også ved citater fra foregangsmændenes disciple, det vil sige de mænd, hvis største fortjeneste er, at de gennem deres virksomhed i skrift og tale har bragt de nye og rige tanker ud i videre kredse og derved i høj grad bidraget til at klarlægge de enkelte tidsafsnits herskende opfattelser.

Jævnside med udredningen af de skiftende anskuelser og af den stadigt stigende betydning, man efterhånden tillagde en mere fyldestgørende behandling af samfundsspørgsmålene, dokumenteres meget nøje, hvorledes det statsvidenskabelige studium muliggøres, først ved at det pålægges snart en jurist, snart en historiker at læse over statsvidenskabelige emner, senere ved ansættelse af skiftende lærere i faget. Overalt viser forfatteren stor omhu med at vedligeholde og påpege forbindelsen mellem åndslivets udvikling og dennes indflydelse på studiets officielle stilling på universitetet.

Skal udviklingen af det statsvidenskabelige studium i vort land grundigt belyses, er det

dighed, at man nylig her hjemme har oprettet bygningsforskningsinstituttet, tages som udtryk for, at man i ansvarlige politiske kredse ikke vil stå ganske fremmed overfor den tanke?

Kai Lemberg.

Axel Nielsen: Det statsvidenskabelige Studium i Danmark før 1848. Gyldendal. 1948. 146 sider. Pris: Kr. 9.—.

I anledning af hundredåret for den statsvidenskabelige eksamens oprettelse har Nationaløkonomisk Forenings Fond bekostet udgivelsen af et af professor, dr. polit. Axel Nielsen udarbejdet værk om det statsvidenskabelige studiums udvikling i Danmark i tiden før 1848.

Professor Axel Nielsen tager sit udgangspunkt for emnets behandling i årene omkring 1500 tallet, altså i tiden umiddelbart efter Københavns Universitets oprettelse i året 1479. Om noget selvstændigt og egentligt statsvidenskabeligt studium var der på dette tidspunkt selvsagt ikke tale. Såvel her i landet som andetsteds beherskedes de bestående universiteter så fuldstændigt af teologien, et forhold, der må forklares ud fra den katolske kirkes dominerende stilling, denne kirkes forhold til statsmagten, dens påstand om at være gudommens repræsentant her på jorden og det med denne påstand følgende medansvar for det borgerlige livs udvikling og forhold. På baggrund af sådanne anskuelser måtte teologien jo næsten naturnødvendigt blive den førende videnskab og universiteterne rene præsteskoler, hvor alle andre videnskaber i det højeste anerkendtes som hjælpevidenskaber for teologien. Når økonomiske spørgsmål overhovedet kom til behandling på universiteterne, skete det kun i forbindelse med den filosofiske videnskab, der som bekendt deltes i teoretisk og praktisk filosofi; da økonomien jo henførtes til den praktiske filosofi, og da den teoretiske filosofi ansås for den vigtigste af de nævnte to grene af videnskaben, vil det dermed være klart, at den plads, der levedes samfundsspørgsmålenes behandling, var meget begrænset.

Det synspunkt, den katolske kirke havde anlagt på teologien i relation til andre viden-

skaber, gik imidlertid sin opløsning i møde, og det er da også betegnende for udviklingen, at man, da den katolske kirkes magtstilling var brudt og Luthers lære godtaget herhjemme, allerede i året 1539 får oprettet et juridisk fakultet, om end af beskedent omfang, ved siden af det teologiske; der blev altså på dette tidspunkt taget et afgørende skridt mod en virkelig sondring mellem samfundsliv og kirkeligt liv og skabt en begyndende uafhængighed af religion og moral for samfundslivet, alt en naturlig konsekvens af, at kirken nu i modsætning til tidligere var underlagt staten.

Det stedfundne brud blev naturligt i tidens løb uddybet, og gennem de naturlige anskuelser frigjordes samfundslivet for de hidtidige bånd, og det borgerlige liv forklares nu ud fra den såkaldte samfundskontrakt, den udtalte enighed mellem borgerne om samfundslivets grundlæggende normer.

Den her i meget grove træk gengivne udvikling belyses i den foreliggende bog ved en fremhævelse af de ændringer, der i tidens løb foregik i den filosofiske opfattelse, og belysningen af disse ændringer sker ikke blot ved benyttede citater fra de store ledende ånders arbejder, men også ved citater fra foregangsmændenes disciple, det vil sige de mænd, hvis største fortjeneste er, at de gennem deres virksomhed i skrift og tale har bragt de nye og rige tanker ud i videre kredse og derved i høj grad bidraget til at klarlægge de enkelte tidsafsnits herskende opfattelser.

Jævnside med udredningen af de skiftende anskuelser og af den stadigt stigende betydning, man efterhånden tillagde en mere fyldestgørende behandling af samfundsspørgsmålene, dokumenteres meget nøje, hvorledes det statsvidenskabelige studium muliggøres, først ved at det pålægges snart en jurist, snart en historiker at læse over statsvidenskabelige emner, senere ved ansættelse af skiftende lærere i faget. Overalt viser forfatteren stor omhu med at vedligeholde og påpege forbindelsen mellem åndslivets udvikling og dennes indflydelse på studiets officielle stilling på universitetet.

Skal udviklingen af det statsvidenskabelige studium i vort land grundigt belyses, er det

dog ikke tilstrækkeligt at se nærmere på studiets forhold, når ordet studium tages i betydningen af universitetsstudium. Forfatteren gennemgår derfor også med samme nøjagtighed som for universitetsstudiernes vedkommende forholdene omkring lærestolene ved Sorø Akademi, der allerede i slutningen af det 16. århundrede oprettedes med det øjemed specielt at give en del af ungdommen lejlighed til at uddanne sig til en livsgerning af politisk karakter. I redegørelsen påvises det, at Sorø Akademi i en årrække på universitetets bekostning var hovedsædet for studiet, og hvilken betydning samtiden tillagde de i Sorø herskende anskuelse, giver grev Reventlows eksemplar af Schyttes bog, *Staternes indvortes Regiering*, et lille indtryk af; den berømte statsmand har i sit eksemplar foretaget indstregninger og udstregninger og undertiden knyttet sine personlige bemærkninger til de af Schytte anførte meninger.

Professor Axel Nielsen fremhæver med rette året 1755 som et betydningsfuldt mærkeår i det statsvidenskabelige studiums historie. I dette år udgik jo for det første den kongelige kundgørelse med opfordringen til alle interesserede om at give deres tanker om økonomiske emner skriftligt udtryk, for det andet begyndte Frederik Lütken udgivelsen af sine *Oeconomiske Tanker til høiere Efter-Tanke*, og for det tredje knyttedes Erik Pontoppidan, der allerede tidligere havde vist sin interesse for økonomiske spørgsmål, til universitetet.

Mens dr. polit. H. L. Bisgaard i sin bog, *Den danske Nationaløkonomi i det 18. Aarhundrede*, kun nævner den så betydningsfulde kundgørelse som noget faktisk forekommende, fremhæver professor Axel Nielsen kundgørelsens ejendommelige tilblivelse og siger, »det er højst sandsynligt, at det er A. G. Moltke, der havde megen Interesse for økonomiske, særlig landøkonomiske spørgsmål, Kundgørelsen skyldes«. Det skal i denne forbindelse blot nævnes, at professor E. Holm tillægger Pontoppidan æren for kundgørelsen. At professor Axel Nielsen så ganske utvivlsomt har ret i sin antagelse om Moltkes stilling til kundgørelsen, derpå tyder for det første det af professoren anførte forhold, at kundgørel-

sen er blevet til uden om kollegierne — Moltkes indflydelse hos kongen var jo ganske overordentlig — og for det andet kan man til støtte for antagelsen påpege, at Frederik Lütken, der begyndte sin skribentvirksomhed som følge af kundgørelsen, vel udtrykkelig anfører på sine bøgeres titelblade hvem, der har givet bøgerne påtegningen »imprimatur«, endskønt bevarede dokumenter godtgør, at Lütken, forinden trykketilladelsen opnåedes, først fik sine arbejder censureret af Moltke personlig; Moltkes censur var absolut ikke lemfældig, og når Lütken i sit eget eksemplar af bogen selv tilføjer, hvad et strøget kapitel hed og derefter skriver »men det blev udeladt efter ordre«, da vides det med sikkerhed, at ordren kom fra Moltke. Det er jo også ganske naturligt at antage, at den, der har fremkaldt kundgørelsen, også måtte tage ansvaret for, at opfordringen ikke blev misbrugt.

Bogen slutter med en fuldstændig redegørelse for de overvejelser, der gik forud for den kongelige resolution af 29. juli 1848 om indrettelsen af en statsvidenskabelig eksamen. De anskuelse, der under det tilrettelæggende arbejde blev gjort gældende fra enkelte medlemmer af kommissionen, er netop nu af helt æktuel karakter, idet spørgsmålet om det ønskelige i, at administrationens embedsmænd har større fortrolighed med det økonomiske liv, påny er taget op. Det er dernæst af ikke ringe interesse at få at vide, at de vel nok mest åndeligt overlegne af kommissionens medlemmer, brødrene Ørsted, ikke kan tiltræde, at juridisk eksamen skulle være en nødvendig betingelse for adgang til højere administrative embeder. De to brødre lægger karakteristisk nok vægten på modenheten, dog uden at negligere værdien af faglig viden, når de fremhæver »at også andre grundige Studier må kunne have en lige Indvirkning på Sjæle-Evnerne Uddannelse«.

Bogen, *Det statsvidenskabelige Studium i Danmark før 1848*, bærer tydeligt præg af sin forfatter. Den er fra først til sidst et vidnesbyrd om forfatterens fuldkomne fortrolighed med tidligere tiders statsvidenskabelige litteratur; hertil må føjes, at den systematiske ordning af stoffet i høj grad bidrager til at give læseren indblik i den stedfundne

udvikling og et klart overblik over emnet. Bogen afhjælper et længe følt savn for den, der interesserer sig for statsvidenskabens historie. Hidtil har man måttet ty til professor E. Holms spredte afhandlinger og til dr. polit. Bisgaards disputats, men hvor fortrinlige ting disse værker end indeholder, har man dog først nu fået en afhandling, der vil stå som et kildeskrift, der præcist og klart trækker hovedlinjerne op, uden at disse tilsløres af de mange interessante detaljer, den samtidigt meddeler.

Hans Degen.

Lorie Tarshis: The Elements of Economics. Houghton Mifflin Company. Boston 1947. 699 sider. \$ 4.50.

Det er egentlig temmelig fantastisk, hvad der hvert år udkommer af lærebøger i økonomi i U.S.A. Det synes som om hver eneste lektor eller professor, der underviser i økonomi ved et amerikansk universitet eller college, føler sig kaldet til at skrive en lærebog i samfundøkonomi — selvom problemet med at finde nye titler efterhånden er uoverstigeligt. Heldigvis har de fleste af disse lærebøger dog ikke megen betydning for andre end vedkommende professor og hans studenter. Blandt de senere års mange nye lærebøger er der i alle tilfælde 3, der skiller sig ud fra gennemsnittet, nemlig Kenneth Boulding: »Economic Analysis«, Paul A. Samuelson »Economics« samt Lorie Tarshis »The Elements of Economics«. Det skal for en ordens skyld tilføjes, at der findes mange fortrinlige amerikanske lærebøger, der omhandler begrænsede emner af den økonomiske teori uden at ville give en samlet fremstilling af hele teorien.

Professor Tarshis' bog, som her skal gøres til genstand for omtale, pretenderer derimod at være et egentligt systemværk. Foruden at skulle være lærebog for studerende håber forfatteren også i forordet, at den kan forøge den almindelige borgers indblik i økonomiske problemer. Ganske vist tror den almindelige mand på gaden selv, at han er et omvandrede økonomisk leksikon, og han har altid et færdigt sæt af teorier til at løse et hvilket som helst økonomisk problem. Tarshis refe-

rerer en gallupundersøgelse, ifølge hvilken 92 pct. af de udspurgte var sikre på, at de vidste, hvorledes forskellige aktuelle økonomiske problemer skulle løses. Således har de fleste mennesker et patentmiddel, hvorefter arbejdsløshed kan afskaffes. Men til trods for at man kan træffe alle opfattelser, lige fra at »midlet mod deflation er at balancere statsbudgettet« til at »inflation kun kan undgås ved at lade priserne stige«, mener Tarshis, at der trods alt er brug for mere oplysning. Han synes heller ikke særlig begejstret for den form for undervisning i samfundøkonomi, der er ret almindelig i U.S.A., at fagforeninger, brancheforeninger eller store selskaber bringer udvalgte lektioner i økonomi i dagbladene indrykket i form af annoncer, hvori det videnskabeligt bevises, at f. eks. højere løn er den eneste vej til at bevare højkonjunkturen, henholdsvis den sikre vej til depression; eller slagord som »Save more; spend more; help bring prosperity«, der var vidt udbredt i begyndelsen af 30-erne.

Tarshis søger bevidst at gøre sin bog aktuel; det er de problemer, som er aktuelle for U.S.A.'s økonomi i nutiden, der gøres til genstand for behandling, mens meget, der traditionelt findes i almindelige lærebøger, er udeladt. For en lærebog er det sikkert værdifuldt, at teorierne ikke svæver i den tomme luft, men med det samme anvendes på praktiske problemer. Tarshis benytter sig i udstrakt grad af statistiske oplysninger til at illustrere de økonomiske sammenhænge, og denne stadige henvisning til empiriske resultater, er formentlig noget af det mest værdifulde i bogen, og som afgjort bør efterlignes herhjemme. Forfatteren nøjes ikke med blot at gengive forskellige konstruerede omkostningskurver, men prøver at illustrere det med eksempler fra virkeligheden. Dette forsøg på stadig at være aktuel kan dog også være en svaghed og udsætter bogen for hurtigt at forældes, hvis den ikke følges af stadige ny bearbejdede udgaver.

Der er mange af de emner, som Tarshis udelader, man uden større sorg siger farvel til; f. eks. grænsenytteteori, valghandlingsteori, ja, selv produktionsteorien; men derimod er der andre emner, som dog i alle